

Moldavien och föreningen Moldaviens Vänner

Det har gått lite mer än 12 år sedan jag började engagera mig i flera fattiga familjers öden i några byar i Moldavien. Det finns väldigt mycket att berätta, fantastiska möten med fantastiska människor, musikupplevelser, tragedier och misär varvat med glädje, dans och fester! Jag tänkte försöka att dela med mig lite av allt, men fokuserar på ”våra” familjer.

Det är många familjer jag lärt känna och många som vi kunnat lämna lite stöd t.ex. med inköp av en ko. Det har blivit hela nio kor inköpta och jag har personligen varit med vid inköp av sju stycken. En bra ko kostar ca 4 500 kr, en summa som fattiga familjer behöver många år för att spara ihop till. En ko betyder att, förutom mjölk till sin familj, så kan de även göra ost samt sälja sin mjölk till grannar i byn och till mejerier.

Ett mejeri betalar 3 lei (1,50 kr) per liter och till en granne kan mjölken säljas för 10 lei per liter. En bra mjölkko kan ge 10-15 liter mjölk per dag. Inte konstigt att en ko betyder så mycket för en familjs överlevnad. Nu finns en kö på sju familjer som väldigt gärna vill ha och behöver en ko.

De flesta är ensamstående kvinnor med barn och utan försörjningsmöjligheter. Några kvinnor lämnar sina barn tillfälligt hos släktingar och söker jobb i t.ex. Italien eller Ryssland. I lyckliga fall kommer dom hem efter några månader och har sparade pengar som skall räcka till skolavgifter, dagisavgifter, kläder, skor etc. resten av året. I andra fall "försvinner" kvinnan och barnen får växa upp hos far- eller morföräldrar och får kanske aldrig veta vart deras mor tagit vägen. Ganska många barn hamnar på barnhem. Jag känner personligen flera av dessa.

Marja-Lisa Utter (föreningens representant) och änkan Nina med kon som inköpts av föreningen. Oktober 2013. Foto: Birgit Stenberg

Jag har fått dela ca 25 familjers öden och har nu fokus på tre av dem som är i stort behov av stöd. Jag vill berätta lite om två kvinnors liv, med deras tillåtelse. Den ena är änkan Nina med tre fina pojkar och den andra Tatiana med tre pojkar och en liten tjej. Dom är väldigt olika varandra. Nina är en mjuk och vänlig kvinna medan Tatiana är stark, envis och vågar t.o.m. säga emot borgmästaren när han anmärker på hennes sätt att tackla sitt liv. Jag beundrar dem båda två väldigt, väldigt mycket. Deras enda mål i livet är att barnen skall få en utbildning för att ha en chans att försörja sig i framtiden. Livet i byarna är deprimerande och ingen sysselsättning eller arbete finns för unga människor.

Delar av Ninas historia.

Jag träffade 39-åriga Nina, en glad och positiv änka med tre fina pojkar, för ca sju år sedan. Vadim, hennes äldste son är nu 17 år och har i perioder vistats på ett hem för lätt utvecklingsstörda pojkar. Han är en jättefin kille och väl medveten om familjens situation. Gheorgi är 12 år och den yngste sonen Eugen 11 år. Familjen fick vid vårt första möte lite kläder, skor, livsmedel och pengar. Jag och Valeria Ieseanu som har en tjänst inom UNDP, United Nations Development Programme, bedömde då att Nina klarade sig skapligt på sin lilla växthusodling som vi såg var välskött och prunkade av röda, fina tomater och grönsaker som hon sålde på en liten marknad i byn Dubasarii-Vechi. Hon konserverade också en hel del inför vintern.

Det gick några år och i oktober 2010 vid vårt besök hos en annan familj i byn fick jag idén att vi skulle ”svänga förbi” Nina och säga hej och lämna lite presenter till pojkarna.

Ninas hus är relativt stort och inhägnat som brukligt är i Moldavien. Den stora grinden var stängd och redan då fick vi onda aningar, inte likt Nina att stänga in sig. Den syn som mötte oss när vi lyckats baxa upp den tunga grinden var en chock! Hela trädgården var i ruiner, växthuset låg i spillror, och gården var full av bråte och skräp. Inte en människa syntes till. Inifrån huset hördes musik och vi knackade och bultade på dörren utan resultat. Vi beslutade att gå in och ännu en chock väntade oss. Nina låg på en säng (den enda möbeln som fanns kvar i huset) till synes sovande. TV-apparaten gick för fullt. Det fanns inte en enda möbel kvar i huset, bara skräp, smuts och ödslighet. Här som varit så fint och ombonat tidigare! Inga pojkar syntes till!

Valerias man, tyckte att nu går vi – hon har säkert druckit. Men både jag och Valeria förstod att något allvarligare måste hänt. Efter ca 20 minuter lyckades vi få liv i henne och tydligen hade hon tagit tabletter – det låg tomma burkar runt om henne. Nina är en stolt kvinna och jag och Valeria fick prata länge med henne för att få veta orsaken till denna förödelse! Vi kunde inte tänka oss att bara lämna henne i detta tillstånd. Till slut kom denna berättelse:

När Ninas man levde (han dog i en olycka 2003) erbjöds befolkningen i byn så kallade mikrolån och Nina och hennes man tog ett sådant och byggde upp en växtodling. Allt fungerade bra så länge mannen levde och hade ett jobb och regelbunden inkomst. Efter hans död fick Nina nu själv kämpa med att klara amorteringar och familjens överlevnad. Banken som givit lånet togs

över av en privat ägare och lånevillkoren blev tuffare. Nina fick gallsten och var svårt handikappad i en månad, (finns inga sociala skyddsnet) växthuset blåste sönder i en storm och banken krävde sina pengar. Den dagen hennes pojkar Gheorgi och Eugen kom hem från skolan och undrade varför dom inte längre fick äta skollunch med sina kamrater (i Moldavien betalar föräldrar för allt i skolan, mat, böcker, pennor, kriter etc.) gick Nina in i det vi här hemma kallar för ”väggen”. Allt blev svart berättade hon och hon tappade sin livslust. Pojkarna fick klara sig själva och bara veckan efter vår ”sväng” till Nina skulle hon vräkas och pojkarna hade varsin plats bokad på ett barnhem i en annan by.

Nina grät hejdlöst under sin berättelse och hennes pojkar stod bredvid, tysta, smutsiga och allvarliga med tårarna rinnande på sina kinder.

Det var helt tydligt att vi snabbt måste göra något radikalt för att rädda hela familjen. Valeria tog kontakt med banken (det var visserligen söndag, men det här är Moldavien) och fick bekräftat att Nina varit väldigt skötsam och verkligen ansträngt sig att betala. Skulden var 28 000 lei, ca 16 000 kr. Jag länsade mitt eget sparkonto och på torsdagen samma vecka gick vi tillsammans med Nina och pojkarna till banken och lämnade över sedelbunten och löste hela hennes lån.

Delar av föreningens insamlade pengar, framför allt från loppis och auktioner fick sedan gå till uppbyggnad av Ninas växthus, inköp av pump för vatten, skolavgifter, kläder och skor samt en tid därefter även inköp av en ko. Hela familjen mår nu väldigt bra och Nina vet att om det skulle krisa med något så finns vår förening i bakgrunden. Hittills har hon nu klarat sig helt själv i snart två år efter den nystart familjen fick. Vid mitt nästa besök därmere väntar Ninas hemlagade placinta, påminner lite om en pirog men mycket frasigare och med olika innehåll, t.ex. potatismos, vitkål, köttfärs osv. Det är en av mina absoluta favoriter när jag besöker mina vänner.

Tatianas historia

Tatiana är en sliten men mycket energisk och positiv kvinna. Jag trodde jag hade sett det värsta jag skulle kunna se, men när jag träffade henne och hennes familj var det omöjligt för mig att förstå hur man kan överleva en enda höst eller vinter där dom bor. Tatiana är idag inte fyllda 40 år, äldste sonen Valeriu är 17 år, Ilie 12, Rafael 11 och lilla Gloria 5 år. Rummet dom lever i är högst åtta kvadratmeter med jordgolv, som så många andra fattiga har. Rummet upptas i huvudsak av en stor bädd. Var och hur man lagar mat och

äter förstår jag inte. Inte heller hur man kan hålla någon värme inomhus. Det finns en liten, liten vedspis men sällan någon ved. Det är en bristvara och den är väldigt dyr att köpa. En liten glödlampa hänger i taket och en gammal sliten tv-apparat finns där också. Året om tvättar dom sig i en liten bäck intill. Tatiana hade hittat denna "bostad" i sin hemby efter en tragisk separation från en tidigare man. Hyran betalar hon med att valla kor åt ägaren. Barnen sköter den sysslan när hon hittar enstaka jobb. Rafael är en hejare på att hugga ved har jag sett.

Jag gjorde panikuttryckningar här hemma för att försöka få ihop pengar till ett bättre boende men har fått ge upp försöken. Det behövs åtminstone 30 000 kr för ett sådant projekt och föreningen hade redan bundit upp sina månatliga pengar för hjälp till många andra. Det vi har kunnat göra är att stötta med pengar, mat, kläder osv. Vi har betalat en utbildning för Tatiana till hårfrisör-ska så nu kan hon söka jobb med sitt diplom. Hennes dröm är en egen frisersalong i byn Vatici men där behövs också lite större pengar så tills vidare hoppas hon hitta ett arbete i någon by i närheten. En ko med kalv har också blivit inköpt. Kalven blev emellertid såld efter en akutoperation av hennes son Rafael. Det har funnits en man med i bilden men han verkar vara nöjd att få valla lite kor och har inga ambitioner att söka ett bättre liv. Tatiana verkar mycket medveten om situationen och framtiden för sina barn och vill förändra den till något bättre. Hon slåss faktiskt med näbbar och klor!

*Tatiana med sonen Valeriu vid ett av mina första besök hos familjen
Foto: Birgit Stenberg*

Det har varit väldigt upp och ner för Tatiana. Hon strålade av tillförsikt när hennes utbildning var klar – hon hade skaffat kläder, håret var i fint skick och lilla Gloria var som en liten docka. Det var nymålat och städat hemma och hon såg framtiden an med tillförsikt. När vi ett halvår senare besökte henne igen var hon nedgången, deprimerad och förtvivlad.

Av någon anledning som jag inte lyckats ta reda på så verkar det som att borgmästaren i byn motarbetar henne. Det fanns och finns fortfarande en liten fin lokal hon skulle kunna ha en frisersalong i och borgmästaren hade lovat mig att dra in vatten och att Tatiana skulle få disponera den. Misstänker att Tatiana vill bestämma en hel del själv och männen i Moldavien är tyvärr fortfarande mycket dominerande och kontrollerande och anser i de flesta fall att kvinnor inte skall ställa krav eller själva ta beslut. För mig har det varit en balansgång i alla år att hålla mig väl med män i maktposition för att få en chans att stötta framför allt kvinnor och barn. Sådan är verkligheten i många länder.

Tatianas äldste son Valeriu har fått support av föreningen för att studera på en skola i huvudstaden Chisinau. Han får bidrag med en mindre summa varje månad från staten för sitt studentboende. Han vill gärna bli snickare och är skötsam och ambitiös. Men alla verktyg, skolböcker, mat m.m. måste han betala själv. Och när helt plötsligt bidraget till boendet inte utbetalades i tid fick han lov att flytta ut och hem till byn igen. Tatiana försökte betala för buss varje dag men det både kostar mycket och funkar dåligt. Nu bor han provisoriskt hos en kamrat i Chisinau för att inte missa för mycket av sina studier. Tatiana är förtvivlad och föreningens pengar är förbrukade efter jul- och nyårsprenter i form av pengar och gåvor. Hoppet står till att någon ny givare kommer in i bilden för det som kommer in regelbundet är oftast inbokat i förväg. Mina loppisar och auktioner har varit ett viktigt bidrag men gäller enbart en kort tid på sommaren.

Så här kan en familjs situation se ut och den delas av flera. Många lever för dagen och ingen får bli sjuk – det är oftast en stor katastrof för en familj. Det finns otroligt tragiska öden men för både barn och föräldrar i Moldavien är det vardagsliv. Det kan tyckas hopplöst att hjälpa och stötta, men min grundinställning är – ser Du några personer som håller på att drunkna så är det väl bättre att hjälpa en istället för ingen! Med tanke på barnen är det inget svårt val. Många gånger har jag undrat varför så många här i Sverige analyserar, psykologiserar och komplicerar stöd och uppmuntran till de som behöver det mest! Det är väl självklart att alla vill sina barns bästa även om man är fattig. Det är inget skamligt att vara fattig - i de allra flesta fall beror det inte på Dig

själv utan på vilket samhälle som skapats av de som har makten. Ute i byarna finns inga tidningar tillgängliga och det som sänds på tv är ofta amerikanska dokusåpor där det pimplas drinkar i tjusiga miljöer o.s.v. Hur skall man då kunna påverka och göra sin stämma hörd när man inte ens har tillgång till dagsnyheter.

Beträffande Tatiana så har hon alltmer börjat ta egna initiativ för att hjälpa vår förening med kontakter mellan familjerna och mig t.ex. Hon var också tillsammans med Marja-Lisa Utter (som hoppat in istället för mig det senaste året här på Sollerön) och Natalia, vår kontakt därnere, med och genomförde ett teaterbesök för 33 barn till fattiga familjer i Vatici! Förutom teaterbesök på Tjechov-teatern fick barnen pizzalunch och blev hämtade och lämnade med buss i Vatici. För många av barnen var det deras första besök i Chisinau trots att det bara är ca: fyra mil dit. Det var en lyckad utflykt och vi planerar nu att försöka fortsätta med en utflykt på våren och en på hösten. Jag är väldigt glad för Tatianas, Natalias och Marja-Lisas engagemang.

Under årens lopp har ett antal moldaver varit inbjudna till Sollerön av vår förening. Senast var det en grupp barn med borgmästaren i tätan som spelade, sjöng och dansade för oss. Det är antagligen svårt att förstå för många av oss här hemma vad en sådan inbjudan betyder för en by i Moldavien. I det här fallet var hela byn och Vatici kommun involverad. Det behövdes pass, kläder, planering, kontakt med myndigheter osv. Det ger energi och hopp hos många som i årtal sett utvecklingen i sin by gå bakåt och hopplösheten breda ut sig. Allra mest önskar jag att kunna bjuda in de allra fattigaste barnen och föräldrarna, men det ter sig för tillfället helt omöjligt. Ingen fattig person därnere har t.ex. ett pass, inte ens ett för inrikes bruk. Det kostar pengar och mycket, mycket arbete att skaffa fram och dessutom måste båda föräldrarna skriva på intyg och personligen inställa sig hos myndigheten och hur får man tag på en förälder som kanske är i ett annat land och ingen vet om han/hon är död eller levande. Det finns tyvärr många hinder och inget barn får ett pass utan föräldrarnas intyg, utan måste i så fall vänta till sin myndighetsdag.

Det har blivit många resor och besök i flera byar och många gånger har jag haft en eller flera personer från Sverige med mig. Moldavien är ett mycket fint matland med ekologiskt odlade grönsaker som sällan transporteras mer än några mil. Det finns fantastiska vinprovningar i Europas, somliga påstår världens största vinkällare Milesti Mici. Med på Unescos världsarvslista finns t.ex. Orhei Historic Complex – ett otroligt vackert och välbevarat naturområde några mil från huvudstaden. Bender (Kalabaliken i Bender) ligger inte långt från huvudstaden och det finns mycket teater, opera, konst, dans och hantverk att se och uppleva.

Precis som här i Sverige så kämpar hemslöjdare med sina alster och försöker hitta en marknad för dom och jag är övertygad om att lilla Sollerön med sina hantverkstraditioner skulle kunna få ett uppsving om vi öppnade upp våra sinnen och satsade på ett spännande utbyte av hantverkare från Moldavien, och som skulle kunna locka många nya besökare till Sollerön. Det finns pengar reserverade hos stat och kommuner för sådana projekt, men till det behövs samarbete i positiv anda och många fler intresserade och engagerade än vad som är nu.

Det finns många spännande restauranger i framför allt huvudstaden Chisinau, uzbekiska, ryska, armeniska, franska, italienska etc. med goda viner, vällagad mat och utmärkt service. Museér finns i stort antal och kostar inte många kronor att besöka. Och sedan finns alla små byar med sina kupolkyrkor, sin vackra natur, små fina hus, små hotell för rast och vila. Kort sagt, vill man ha annorlunda, spännande, givande och positiva upplevelser så finns det mycket av den varan i Moldavien.

Löner i Moldavien år 2012

I byn Dubasarii-Vechi finns ett socialt center som byggts av en österrikisk organisation. Valentina Novac, en ung tjej vi stöttat tidigare, arbetar där med en månadslön på 1 500 lei. Skatteavdraget är 400 lei så hon får ut 1 100 lei per månad = 550 kr. Hon arbetar heltid i skift, ibland från åtta på morgonen till åtta på kvällen.

Det finns 10 likadana center i hela Moldavien och de är toppmoderna. Så fort man kliver över tröskeln så kan man tro att man är på ett svenskt äldreboende. 67 personer kan tas emot för boende och de flesta är gamla människor utan anhöriga och utan pension. Varje dag kommer 100 personer utifrån till deras restaurang för ett gratis mål mat.

På ett mejeri i byn Braviceni tjänar en heltidsanställd 5 - 7 000 lei per månad på vår- och sommarsäsongen. Ingen behöver bli arbetslös eller utan lön under höst/vinterhalvåret men alla får sänka sin lön till omkring 2 - 4 000 lei i månaden. Likadant är det på de vinfabriker som är igång. Ingen blir sparkad från sitt arbete utan alla sänker sin lön solidariskt.

En statlig busschaufför tjänar 5 000 lei i månaden och betalar även skatt. Det är då linje/trådbussar som körs. Det finns gott om små minibussar som alltid är privatägda. Dom går precis som trolleybussarna utan tidtabell och väldigt ofta. Chauffören betalar en viss summa per dag till ägaren av minibussen

och får behålla överskottet själv. Det är ägaren av minibussen som betalar ev. skatt.

En ung tjej som jobbar på en cafeteria kan tjäna 1 000 lei och betalar sällan skatt.

Jag har inte träffat en enda läkare som tjänar mer än en busschaufför – vilket betyder att de flesta patienter mutar sin läkare med pengar och gåvor för att få en bra vård. De som inte kan göra det kan ofta bli väldigt illa behandlade av läkaren.

Skatten på löner i Moldavien ligger på 33 %.

Det finns inget stort förtroende för staten så många jobbar hellre svart för att slippa betala skatt. De yngre, välutbildade har däremot ambitionen att bygga ett bättre samhälle men drunknar ofta i byråkrati och ständigt växlande regler och lagar beroende på vilket parti som har makten.

Birgit Stenberg februari 2014